

◆ סוכות ◆

מהו החג של בעלי תשובה?

אחדות - בד' מינים ובסוכה

לולב - מעלת תלמידי הישיבות

חשבון עוונות - למעליותא

קובץ זה יוצא לאור
לעילוי נשמת האי גברא רבא, רודף צדקה וחסד
זכה לפזר מכספו להדפסת תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע
הרב החסיד ר' מאיר בהר"ר שמחה יצחק ע"ה זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
נלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א
תנצב"ה

* * *

ולזכות יבלחטו"א בניו הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

פתח דבר

בעזרה"ת.

לקראת ימי חג הסוכות ושמחת תורה, זמן שמחתנו, הבאים עלינו ועל כל ישראל לששון ולשמחה, מתכבדים אנו להגיש בפני קהל שוחרי התורה ולומדי, קונטרס "אוצרות המועדים חג הסוכות", ובו מבחר עיונים וביאורים במאמרי חז"ל אשר במדרש ויקרא רבה על הפסוק "ולקחתם לכם ביום הראשון" וגו' (אמור כג, מ), מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש צוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

מאמרי חז"ל אלו עוסקים במהותו של חג הסוכות בכלל, ובפרט בעניינה של מצוות נטילת ד' מינים. ביאורי רבנו מפרשים את עומק דברי חז"ל, את מהותם הנשגבת של ימי החג ומצוותיו, את העבודה הרוחנית הנדרשת בימי זמן שמחתנו, ואת סודה של האחדות המיוחדת בין בני ישראל שנרמזת במצוות החג.

בין הביאורים שיבצעו "פנינים" מזהירות מדברי רבנו בנועם שיחו בהתוודעויות ימי חג הסוכות, בקשר עם מאמרי חז"ל אלו.

בקשר עם שמחת גמרה של תורה בשמחת תורה, הצגנו ביאור נפלא מתורתו של רבנו אודות סיומה של התורה "לעיני כל ישראל".

הקונטרס מופיע במסגרת הקובץ השבועי "לקראת שבת" - עיונים כפרשת השבוע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמטו ריבוי השק"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם, ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים, וימצא טוב, ויובל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויהי רצון שנוכה במהרה בימינו לשמחה האמתית בכיאת משיח צדקנו, עת אשר ישמע "קול תנה ישועות לעם עולם, לדוד ולזרעו עד עולם, מבשר ואומר" (נוסח הושענות להושענא רבה), בקרוב ממש.

בברכת התורה,
מכון אור החסידות

תוכן ענינים

"ישראל איננו ניצוחי"א".....ב

שמחת ואחדות החג כהמשך לימים הנוראים / ההבדל בין פעולות האחדות של הסוכה והלולב / זיכרון אומות העולם שבחג הסוכות / ביטוי מצוות לולב בהשפעה על אומות העולם / החידוש המיוחד בעבודת ד' מינים, למרות שהיא המשך לעבודת ימים הנוראים

"ראשון לחשבון עונות".....י

מהות חג הסוכות - המשך לעבודת התשובה שבתחילת החודש / טעם השמחה הגדולה בחג הסוכות

האחדות האלוקית

בטבע ד' מינים.....טו

הגילוי האלוקי שבטבע ארבעת המינים / מעלת האחדות שבד' מינים על אחדות הסוכה / הטעם לכך שע"י מצוות לולב זוכים "לשמו של משיח"

"יוקשרו כולם

אגודה אחת".....כא

התורה כמזון והמצוות כתענוג חיצוני / מעלתם המיוחדת של תלמידי הישיבות / כיצד מתעלים הצדיקים על ידי האחדות?

"ולקחתם לכם" . . א"ר אבין, משל לשנים שנכנסו אצל הדיין, ולית אנן ידעין מאן הוא נוצח. אלא מאן דנסב באיין [כידון. מ"כ] בידי' אנן ידעין דהוא נצוחיאי. כך ישראל ואומות העולם באין . . לפני הקב"ה בר"ה, ולית אנן ידעין מאן נצח. אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן, אנו יודעין דישראל אינון נצוחיאי. לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון:

ויקרא רבה פ"ל, ב

"ישראל אינון ניצוחיאי"

עומק ומעלת מצוות נטילת ד' מינים

בנטילת לולב בחג הסוכות, יש רמז לנצחון בני ישראל בדין:

איתא במדרש, שבנוהג שבעולם כאשר שניים באים לפני הדיינים, הנה כשיוצאים לחוץ המנצחים נושאים בידיהם כידון, ובכך מורים על נצחונם. וכך על דרך זה, "ישראל ואומות העולם באין . . לפני הקב"ה בר"ה", ואין יודעים מי ניצח בדין, ורק כאשר "ישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן", יודעים כולם ש"ישראל אינון נצוחיאי".

ממדרש זה, עולה לכאורה שמצוות נטילת לולב היא המשך וחותם לדין ומשפט שבראש השנה, שנטילת ד' המינים מודיעה על כך שבני ישראל ניצחו בדין.

אמנם, כאשר מעיינים בהמשך דברי המדרש שם, מוצאים שנטילת לולב הוא עניין חדש, שאינו קשור לכאורה לעבודת ראש השנה ויום הכפורים.

כי הנה, על הפסוק "ולקחתם לכם ביום הראשון" תמהו חז"ל (תנחומא אמור כב. וראה גם ויק"ר פ"ל, ז. ועוד) מדוע קורא הכתוב את פ"ו בחודש תשרי בשם "ביום הראשון", ותירצו שיום זה הוא "ראשון לחשבון עונות", שבמשך כל הימים שעד חג הסוכות טרודים ישראל

במצוות, וביום הראשון של חג אומר להם הקב"ה "מה דאזל אזל, מן הכא נחיל חושבנא" (לשון הוי"ק"ר שם).

וממה שתלה הקב"ה את מצוות "ולקחתם לכם" בזמן של "ביום הראשון" דווקא, משמע שנטילת לולב היא עבודה חדשה, ואינה המשך לעבודת הימים הנוראים.

יש לעמוד על הדברים היטב, ולבאר כיצד העבודה הרוחנית שבנטילת לולב היא המשך ושלימות עבודת ראש השנה ויום הכיפורים, ויחד עם זאת, יש בעבודה זו משום חידוש גדול, עד שאפשר לומר שהיא בבחינת "ביום הראשון", והיא קובעת ברכה לעצמה.

א. "בכסה – ליום חגנו"

שמחת ואחרות החג כהמשך לימים הנוראים

עבודת חג הסוכות, בשמחת החג, נטילת הלולב וישיבת הסוכה, היא בבחינת גילוי והמשך לעבודת בני ישראל בימים הנוראים – ראש השנה ויום הכיפורים.

וכך דרשו בסה"ק (ראה לקוטי תורה דרושים לר"ה נד, ג ואילך. סידור עם דא"ח רלה, ב. ועוד) על הפסוק (תהלים פא, ד) "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו", שאותם העניינים שנפעלו בראש השנה ויום הכיפורים, אלא שהיו "בכסה" בבחינת כיסוי והעלם, באים לגילוי "ליום חגנו", בחג הסוכות.

כללות עבודת הימים הנוראים היא על ידי התגלות עצם הנשמה. בנשמתו של היהודי יש חמישה רבדים, כמו שאמרו במדרש (בראשית רבה פ"ד, ט) "חמישה שמות נקראו לה: נפש, רוח, נשמה, חי, יחידה". החלקים הנחותים יותר, מתבטאים ומתגלים בחייו של היהודי על דרך הרגיל, ואילו החלקים הנעלים יותר, "חי" ו"יחידה" קשורים לעצם הנשמה שאינה מתגלה בדרך כלל.

אמנם, בעשרת ימי תשובה העבודה היא עם הבחינות העמוקות ביותר בנפש, "חי" ו"יחידה". הדבר מתבטא גם במנהג (הובא בסידור אדמו"ר הזקן ועוד), שמקורו בכתבי האריז"ל (פע"ח שער כח (שער תפלות ר"ה) פ"ז), לומר בעשרת ימי תשובה בין ישתבח ליוצר את מזמור "שיר המעלות ממעמקים" וגו'. "מעמקים" אלו הם רמז לשתי בחינות הנשמה, "חי" ו"יחידה" שעל ידן נעשית עבודת הימים הנוראים, קבלת המלכות בראש השנה, והתשובה הנעלית שביום הכיפורים.

דרגות אלו, שעל ידן עובד היהודי בימים הנוראים, באות לידי גילוי באופן של שמחה בחג הסוכות. והן מתבטאות בעבודת החג, ובפרטיות בעניין אחדות ישראל שבמצוות סוכה ולולב, וכפי שיתבאר.

ב. אחדות בין שווים ואחדות בין שונים

ההבדל בין פעולות האחדות של הסוכה והלולב

בעבודת חג הסוכות מצינו הדגשה גדולה על עניין האחדות, הן במצוות סוכה, והן במצוות נטילת לולב. אחדות זו, היא ביטוי של התגלות היחידה שבנפש בעבודת הימים הנוראים:

כל ההבדלים שיש בין יהודים, הם בדרגות הנמוכות יותר של הנפש, שבהם שייכות דרגות שונות ואופני עבודה רבים, אך בנקודת היהדות, ב"יחידה" שבנפש, אין הבדלים ודרגות כלל. בכל יהודי ויהודי, מהגדול שבגדולים ועד הקטן שבקטנים, יש נקודת יהדות זו, והיא שווה בכולם.

וכאשר בימים הנוראים מתגלה נקודת היהדות, שמצידה כל בני ישראל שווים, בא הדבר לידי ביטוי בחג הסוכות, במצוות סוכה ולולב המסמלות שתיהן את אחדות ישראל:

הסוכה, מקיפה את כל הנמצא בתוכה בשווה, ובהקפת הסוכה אין הבדל בין גדול לקטן ובין סוגי אנשים שונים, אלא היא מקיפה את כולם ללא הבדל. וכבר אמרו חז"ל (סוכה כז, ב) "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, מלמד שכ"ץ ישראל ראויים לישב בסוכה אחת".

גם במצוות ד' מינים יש הדגשה על עניין האחדות, וכמבואר במדרש (ויק"ר פ"ל, יב) שארבעת המינים שבלולב הם כנגד ארבע סוגים בבני ישראל, בעלי תורה, בעלי מעשים טובים, בעלי תורה שיש בהם גם מעשים טובים, וגם אלו שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. וכל ארבעת הסוגים מתחברים יחד ל"אגודה אחת" באחדות גמורה.

אמנם, למרות שעניין שתי המצוות היא אחדות, הרי יש הבדל יסודי ביניהן:

בסוכה, האחדות היא באופן שאין שום חילוק בין הפרטים השונים שהלא הסוכה מקיפה את כל היושבים בתוכה באופן שווה ללא שום הבדל. כאשר הסוכה פועלת אחדות בין כל בני ישראל, הרי זה מצד גילוי בחינת היחידה שבנפש, שמצדה כולם מתאחדים בהתאחדות גמורה בלי שום חילוק בין יהודי ליהודי.

לעומת זאת, במצוות ד' מינים ממשיכה האחדות וחודרת גם למקום שבו בפירוש יש חילוקים בין המתאחדים, ביהודי של "לולב" יש תורה ואין מעשים טובים, וב"הדס" יש בו מעשים טובים ואין תורה, וכאשר הם מתאחדים לאגודה אחת, אין זאת שההבדלים ביניהם מתבטלים, שהלא מצוות לולב היא שיהיו דווקא ארבעה מינים שונים, אלא שלמרות השינויים ביניהם, הם מתאחדים ועומדים באגודה אחת.

במצווה זו, חודרת בחינת גילוי היחידה שבנפש גם למקומות נחותים יותר, מקומות שבהם כבר נרגשים חילוקים בין יהודים, ומכל מקום גילוי בחינת היחידה פועל ביניהם אחדות גמורה, כאגודה אחת.

ג. סוד שבעים פרי החג

זיכוך אומות העולם שבחג הסוכות

סדר המצוות של חג הסוכות הוא סוכה תחילה ואחר כך לולב. מצוות סוכה מתחילה בליל החג, ואילו הלולב ניטל רק בבוקר.

והטעם לסדר זה הוא, משום שכך הוא סדר גילוי היחידה בעבודת האדם, תחילה אחדות גמורה מצד עצם נקודת היהדות בלבד, שאינה נרגשת היכן שכבר יש חילוקי מדרגות בין יהודים. ומשם ממשיכה היחידה וחודרת גם בכוחות ובדרגות הנמוכים יותר, שבהם שונה יהודי מרעהו, שגם שם תהי' אחדות גמורה, כאגודה אחת.

והנה, לאחר מצוות נטילת לולב, שבה יש אחדות ישראל וגילוי היחידה גם במקום שיש חילוקים בין יהודים, ממשיכים ומחדירים את הגילוי האלוקי במקום נחות עוד יותר, בין אומות העולם:

לאחר נטילת לולב, יש עוד מצווה המיוחדת לחג הסוכות, והיא הקרבת קרבן המוספין, פרי החג. ביום הראשון קרבים י"ג פרים, ומספרם פוחת והולך עד שמוסף היום השביעי הוא שבעה פרים בלבד, ומספר פרי החג כולם עולה לסך שבעים פרים, ואיתא בגמרא (סוכה נה, ב) "הני שבעים פרים כנגד מי, כנגד שבעים אומות".

וגם בעבודה הרוחנית, הקרבת מוספי חג הסוכות קשורה לאומות העולם, שעל ידי הקרבתם נפעל בהם זיכוך מסוים, וגם בזמן הזה, כאשר אין בית המקדש קיים, ואין את הקרבת הפרים כפשוטה, מכל מקום אומרים את פסוקי הקרבנות בתפילת מוסף, ובכך פועלים את הפעולה הרוחנית של הקרבן הגשמי, בבחינת "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד, ג).

בכך מתקיים עוד שלב בגילוי היחידה שבנפש שהחלה בראש השנה והמשיכה בחג הסוכות: לא זו בלבד שהיא מתגלית בכך שכל ישראל יושבים בסוכה אחת, ואף אין די בהחדרתה בארבעת הסוגים של בני ישראל, אלא יש ביטוי לגילוי היחידה גם בין אומות העולם, על ידי זיכוכם בהקרבת ואמירת פסוקי שבעים פרי החג. והחדרת האלוקות בין אומות העולם, היא על ידי ובהמשך לעבודת ד' מינים וכפי שיתבאר.

כאשר מדובר על גילוי האור האלוקי בין אומות העולם, ובפרט אצל אלו שמנגדים לקדושה ולבני ישראל, הרי זה דווקא על ידי גילוי היחידה שבנפש:

בכלל, כאשר יהודי נתקל במניעות ועיכובים בעבודתו, ח"ו שהדבר יגרום חלישות בעבודתו את קונו, והס מלהזכיר מחשבת יאוש רח"ל, אלא להיפך, עליו להחליט בהחלטה תקיפה שאין הוא מתפעל כלל מכל המניעות והעיכובים אלא ממשיך בעבודתו בתוקף גדול. וכאשר היהודי עומד בתוקף כראוי, אזי מתברר לו כיצד כל המניעות והעיכובים היו רק בכדי שיעמוד בניסיון, ועל ידי זה יתעלה לדרגה נעלית יותר, וסוף דבר שגם אותם המנגדים הופכים למסייעים ועוזרים, וכמו שהבטיחה תורה "ברוך תהי' מוכף העמים", גם

מצד אלו שמקודם הפריעו ומנעו.

והנה, כאשר מדובר אודות מניעות והפרעות מצד אומות העולם, שעומדים במצב נחות מאוד ומנגדים לגמרי לכל ענין של קדושה, הרי הדרך שבה יכולים לעמוד בתוקף חזק בלי להתחשב בהם כלל, היא על ידי גילוי בחינת היחידה שבנפש. בהתגלות זו, הוא מתעורר בתוקף גדול למסור את עצמו לגמרי לרצון השי"ת, ועד למסירת נפש ממש.

וכאשר יהודי מצליח, על ידי גילוי היחידה, לעמוד כנגד כל הניסיונות אפילו אלו שמצד אומות העולם המנגדים, אזי מתגלה כיצד כל ההתנגדות הייתה רק בכדי שיתעלה בעבודתו, ואותם האומות מזדככים עד שכבר אינם מתנגדים לבני ישראל, אלא אדרכא מסייעים להם. ונמצא, שעל ידי גילוי בחינת יחידה שבנפש, אפשר להעלות ולזכך גם את אומות העולם הנחותים והמנגדים על הקדושה.

ד. מנטילת לולב להקרבת ע' פרים

ביטוי מצוות לולב בהשפעה על אומות העולם

עבודת זיכוך אומות העולם, היא המשך לגילוי היחידה שבנטילת לולב:

נתבאר למעלה, שיש חידוש מיוחד באחדות בני ישראל שבלולב, על פני אחדות בני ישראל שבסוכה. בסוכה יושבים בני ישראל יחד "בסוכה אחת", משום שמתגלה אז עצם הנפש שמצדה כולם שווים ואין מלכתחילה כל הבדלים ביניהם.

ואילו, האחדות שבמצוות לולב היא גם במקום שבו נרגשים ההבדלים בין בני ישראל. האחדות יורדת ופועלת גם בדרגות הנמוכות יותר שבבני ישראל, כאשר כל יהודי הוא מציאות בפני עצמו עם מעלות מיוחדות, ומכל מקום היחידה שבנפש פועלת גם שם, שלמרות ההבדלים יהיו כולם באחדות. בכך חודר גילוי היחידה שבנפש גם למקום נחות יותר.

וכהמשך לזה, כאשר מתגלית בחינת היחידה בדרגות הנחותות יותר אצל בני ישראל, באחדות של ד' המינים, הרי זה גורם גם לגילוי אלוקות בדרגות הנחותות שבעולם, היכן ששורר העלם והסתר נורא על גילוי אור הקדושה, בין אומות העולם.

בכך יובן תוכנו הרוחני של המדרש המובא למעלה, שנטילת הלולב מורה על פרסום נצחונם של ישראל, כאשר האומות כולם רואים אותם "יוצאים מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן", ומכירים בכך ש"ישראל אינון נצוחי"א".

אומות העולם מנגדים ומפריעים לבני ישראל, וכאשר הקב"ה מצדיק ומרומם את בני ישראל בדין ומשפט של ראש השנה, הרי יתכן שאומות העולם לא יקבלו זאת ויסכימו לכך שבאמת בני ישראל צודקים וראויים לנצח בדין.

אמנם, על ידי מצוות נטילת לולב והמשכת גילוי היחידה למקום נחות יותר, ממשיכים

להקרבת ע' הפרים, ומצליחים לפעול זיכוך גם באומות העולם, עד שהם מצד עצמם מסכימים למעלתם של ישראל, ומקבלים את מה ש"ישראל אינון נצוחי"א". בכך, חודרת אחדותו של הקב"ה למקום נחות כל כך, שגם אלו שתחילה היו מנגדים ומפריעים לבני ישראל, מודים ומסכימים לנצחונם.

זיכוך זה של אומות העולם, מתבטא גם בפסוקי ההלל, כאשר אומרים "הללו את ה' גוים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו" (תהלים קיז), והיינו שהגויים והאומות משבחים את השי"ת על כך ש"גבר עלינו חסדו", ומכירים שישראל אינון נצוחי"א.

ה. "הללו את ה' כל גוים"

החידוש המיוחד בעבודת ד' מינים, למרות שהיא המשך לעבודת ימים הנוראים

כפי שנתבאר למעלה, יש כמה דרגות בגילוי היחידה שבנפש בתקופת "ליום חגנו": א. בסוכה, כאשר כל ישראל שווים ממש. ב. בארבעת המינים כאשר יש הבדלים בין בני ישראל והם מתאחדים למרות ההבדלים. ג. על ידי התגלות בחינת "יחידה שבנפש", ניתן להחדיר את הגילוי האלוקי גם אצל אומות העולם, במקומות הנחותים ורחוקים מקדושה, והדבר מתבטא בקרבן מוסף, שבבעים פרי החג, שבכך מחדירים את הגילוי האלוקי גם אצל אומות העולם.

אמנם, דווקא במצוות נטילת ד' מינים, ובפרט בהשפעתה על אומות העולם שמכירים בנצחון בני ישראל, יש מעלה מיוחדת:

ראשית, הרי עבודת גילוי היחידה אצל בני ישראל, הן בסוכה והן בד' מינים, אינה עניין חדש. כי היחידה שבנפש נמצאת תמיד אצל בני ישראל אלא שאינה תמיד בגילוי ובביטוי גמור, ובעבודת הימים הנוראים וסוכות היא באה מן ההעלם אל הגילוי, אך לא נפעל עניין חדש לגמרי.

אך העבודה בזיכוך אומות העולם הוא עניין חדש לגמרי, שאותם אומות שהיו מנגדים לגמרי לבני ישראל ולחמו עמהם והפריעו להם, הרי הם מתהפכים לגמרי ואומרים "ישראל אינון נצוחי"א" ומסייעים ועוזרים לבני ישראל!

עוד זאת, שבעבודה זו דווקא משלימים את כוונת הבריאה:

כי הנגה, איתא במדרש (תנחומא נשא טז. תניא פל"ו) שכוונת בריאת העולם היא מה ש"נתאוהו הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים". והיינו שייברא עולם נחות ורחוק, גשמי ומגושם, ובני ישראל יעמלו לבררו ולזככו ולקדשו, עד אשר יהי' העולם כולו ראוי להיות דירה לו ית'.

וכאשר נוטלים בני ישראל את לולביהם, וממשיכים את האחדות גם היכן שניכרים חילוקים בין יהודים, ויתירה מכך, שפועלים זיכוך והתעלות גם באומות העולם הנחותים

והמנגדים, עד שאפילו הם מודים בכך ש"ישראל אינן ניצוחיית", בזה פועלים שלב חשוב בעשיית העולם לדירה לו ית'.

ומעתה יובן כיצד נטילת הלולב היא בט"ו בחודש ובהמשך לר"ה ויום הכיפורים, ומאידך היא מכונה בכתוב "ביום הראשון", "ראשון לחשבון":

מצד אחד, מצוות "ולקחתם לכם" היא אכן המשך וביטוי לעבודת ר"ה ויום הכפורים. בימים הנוראים העבודה היא עם היחידה שבנפש, ועבודה זו באה לידי ביטוי באחדות שבסוכה ובנטילת הלולב.

אך עם זאת, יש חידוש מיוחד דווקא בנטילת לולב, והוא שבמצווה זו נמשכת האחדות והגילוי האלוקי גם אצל אומות העולם. ובכך יש התחדשות ועניין שלא הי' כלל בימים הנוראים, שהגויים שהיו תחילה מנגדים לבני ישראל והי' צריך לנצחם, מכירים ומודים בניצחון בני ישראל, ועד שמהללים אותו ית' על כך ש"גבר עלינו חסדו".

ולכן נאמר "ולקחתם לכם ביום הראשון", כי מצווה זו היא עניין חדש שלא הי' בתחילת החודש, ובה דווקא משלימים את כוונת הבריאה להיות לו ית' דירה בתחתונים.

(ע"פ ספר המאמרים מלוקט תשרי-חשון עמ' קמו ואילך)

ד' המינים – כלי מלחמה

במדרש איתא שד' המינים הם סימן לנצחון בני ישראל, בדוגמת הכידון שנושא בידו אותו שניצה בדין. אמנם, בתיקוני זהר (תי"ג כט), ((איתא שד' המינים הם עצמם בכחינת "מאני קרבא" – כלי מלחמה. וכך אמרו שם, ש"באילין מאני קרבא ישראל רשימין דנצחין דינא".

ויש ללמוד מכך הוראה חשובה בעבודת השי"ת:

אותם כלי מלחמה, ארבעת המינים, ניטלים בידי בני ישראל לאחר שכבר ניצחו במלחמה, ויצאו זכאים בדין, והיינו שגם לאחר הניצחון אוחזים כלי מלחמה וממשיכים להילחם!

ומכאן למדנו, שבכדי לנצח את היצר הרע, אין די בכח שנלחמו בו אתמול ושלשום ונצחוהו, אלא יש לנקוט מלחמה חדשה לנגדו מידי יום ביומו.

גם מי שהי' אתמול צדיק גמור, צריך הוא לשוב וליטול בידו "מאני קרבא", ולעלות מאותו מקום שהי' בו אתמול לדרגא נעלית יותר, ודווקא באופן זה יודעים שהוא המנצח.

וכך רואים גם בטבע בני אדם, שכאשר עוברים את המלחמה בהצלחה, מקבלים תוספת אומץ ועוז לא להתפעל ממלחמה נוספת, גם אם המלחמה החדשה היא קשה יותר מזו שכבר ניצחו בה.

הוראה זו נשקפת גם מהמשך דברי הזהר שם: "כתיב אמרתי אע"ה בתמר, א' אתרוג, ע' ערבה, ל' לולב, ה' הדס". וחזינן, שעניין ד' המינים הם כדוגמת כלי מלחמה שעל ידם בני ישראל אינם נותרים בדרגתם הקודמת, נעלית ככל שתהי', אלא ממשיכים ומתעלים.

(ע"פ תורת מנחם ח"י עמ' 64)

ביום הראשון, זה ט"ו, ואתה אומר ביום הראשון . . בערב ר"ה גדולי הדור מתעניין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן, ומר"ה ועד יוה"כ היחידים מתעניין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן, וביום הכפורים כולן מתעניין אנשים ונשים וטף והקב"ה אומר להם לישראל מה דאזיל אזל מן הכא ולהלן נחיל חושבנא, ומיום הכפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצוות זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו, וביום טוב הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן לשמו של הקב"ה, ואומר להם מה דאזל אזל מן הכא נחיל חושבנא. לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון:

ויקרא רבה פ"ל, ז

"ראשון לחשבון עוונות"

חג הסוכות – חג של בעלי תשובה

שני עניינים מיוחדים מצינו בנוגע לחג הסוכות:

א. אף על פי שבכל מועדי השנה יש חיוב שמחה, ואף בנוסח תפילת יו"ט אומרים "מועדים לשמחה", מכל מקום יש עניין מיוחד של שמחה בחג הסוכות דווקא. וכך אמרו במדרש (ילקוט שמעוני אמור רמז תרנד), שגבי חג הפסח לא מצינו בתורה כלל לשון שמחה, ובחג השבועות נאמרה שמחה פעם אחת בלבד, ואילו בחג הסוכות "אתה מוצא שלש שמחות": "ושמחת בחגך" (ראה טז, יד), "והיית אך שמח" (שם, טו), "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" (אמור כג, מ), ועד שהגדירו חכמים במיוחד את מהות חג הסוכות בכינוי "זמן שמחתנו".

ב. ברגלים האחרים לא מצינו הדגשה על הסוגים והחילוקים שבין בני ישראל, אלא

ענייני החג מדברים כלפי כולם בשווה, אבל בחג הסוכות הדגישו חז"ל (ויק"ר פ"ל, יב) את היות בני ישראל מחולקים לארבעה סוגים כלליים: בעלי תורה, בעלי מעשים טובים, בעלי תורה ומעשים טובים, ואלו שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים.

יש לעיין בטעם הדבר, מפני מה דווקא בחג הסוכות מצינו לשני עניינים אלו, שהתורה שילשה את חיוב השמחה בו, ושמודגשים בו החלוקות בין הסוגים שבבני ישראל.

א. פסח וסוכות – צדיקים ובעלי תשובה

מהות חג הסוכות – המשך לעבודת התשובה שבתחילת החודש

בכללות ניתן לחלק את מועדי השנה לשניים: חג הסוכות ועמו שמיני עצרת שהוא סיום החג, ומצד השני חג הפסח ועמו חג השבועות שהוא מעין סיום וחותם ליציאת מצרים, וכדאיתא במדרש (שה"ש רבה פ"ז, ב) ש"עצרת של חג" היא כעין "עצרת של פסח".

וכאשר מעיינים במהותם של שני מועדים כלליים אלו, מוצאים שהם מתאימים לשני סגנונות עבודה, עבודת הצדיקים ועבודת בעלי תשובה.

חג הפסח, וסיומו בחג השבועות, הוא עניין עבודת הצדיקים, כדמשמע בגמרא (כתובות מו, א-ב) שביציאת מצרים הי' כעין גירות של בני ישראל, והלא "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" (שם כב, א), וממילא העבודה אז היא בבחינת עבודת הצדיקים, אלו שטרם חטאו, אין עליהם כתמים, והם הולכים בטח בעבודה הישרה לקראת "תעבדון את האלקים על ההר הזה" (שמות ג, יב).

לעומת זאת, אודות חג הסוכות אמרו במדרש שהוא מגיע לאחר עבודת התשובה של תחילת החודש:

המדרש מתאר כיצד הקב"ה מכפר על עוונותיהם של ישראל בראש השנה, בעשרת ימי תשובה, ובפרט ביום הכיפורים כאשר "כולן מתענין", והקב"ה מכריז "מה דאזיל אזל, מן הכא ולהלן נחיל חושבנא".

גם ארבעת הימים שבין יום הכיפורים לחג הסוכות הם חלק מעבודת התשובה. וכך איתא בשל"ה (מס' סוכה שלו רמד, ב), שימים אלו הם זמן של קרבת ה' והשלמת עבודת התשובה: "יעסוק במצוות סוכה ולולב בעסק ובטורח גדול ובדמים יקרים לשם הידור מצוה, ותהי' לו התעוררות גדולה בלבו וישוב אל ה' וירחמהו, וישמח ישראל בעושהו".

ולאחרי עשרת ימי תשובה וד' הימים שבין המועדות, באין בני ישראל לחג הסוכות נקיים מחטא ועוון, ולכן נקרא החג בשם "ביום הראשון" – ראשון לחשבון עוונות.

ונמצא, שחג הסוכות מגיע לאחר עבודת התשובה משך חצי החודש שלפניו, והדבר אף מרומז בשם החודש "תשרי": "תשרי ותשבוק ותכפר על חובי עמך" (ויקרא רבה פכ"ט, ח). וממילא עולה שעבודת חג הסוכות היא עבודתם של בעלי תשובה, שחטאו ופגמו אבל שבו

בתשובה שלמה לפניו ית' ונתכפר להם עוונם.

ב. "אלו ואלו אומרים... ומי שחטא ישוב וימחול לו"

טעם השמחה הגדולה בחג הסוכות

וזוהו הטעם לשני החילוקים האמורים בין פסח ושבועות לבין חג הסוכות:

בחג הפסח, כאשר אך התחילה עבודת בני ישראל, לאחר הגירות שביציאת מצרים, אין מקום לחילוקי עבודות בין בני ישראל, שכן רק עתה התחילה העבודה ואין עדיין רגילות וקביעות לשום יהודי באיזה סוג עבודה שתהי'.

אמנם, חג הסוכות היא עבודת בעלי תשובה, ובהם יש חילוקי עבודות שמושפעים גם באותם העניינים שהם שבים עליהם בתשובה, שאינם דומים בין איש לרעהו, והחטא והתשובה עליו משפיעים על סגנון העבודה מכאן ולהבא, וגם מכיוון שמדובר על יהודי שעובד את ה' כבר תקופה מסוימת, הנה כבר טבעו מתאים לעבודה מסוימת שהורגל בה במשך הזמן.

ולכן בחג הפסח אין הדגשה על הסוגים שבבני ישראל, ולעומת זאת, בחג הסוכות מפורשים ארבעה סוגים כלליים, בהתאם לסוג ואופן העבודה שנתברר במשך הזמן ועל ידי עבודת התשובה.

וזוהו גם הביאור במה שהשמחה בחג הסוכות היא גדולה מן השמחה שבפסח ושבועות:

כי הנה, מצינו פלוגתא בברכות (לה, ב) מי גדול ממי, צדיקים או בעלי תשובה: ר' חייא בר אבא אומר בשם ר' יוחנן שצדיקים גדולים יותר – "כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה, אבל צדיקים גמורים, עין לא ראתה אלקים זולתך", ואילו ר' אבהו פליג וס"ל שבעלי תשובה גדולים – "מקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין".

לא מיבעיא לשיטת ר' אבהו, שהלכה כמותו (ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד), שבוודאי יש שמחה גדולה יותר בעבודת בעלי תשובה, שהרי מעלתן גדלה מאוד אף על מעלת הצדיקים, אלא אפילו לשיטת ר' חייא בר אבא, אף שעבודת הצדיקים גדולה יותר, מכל מקום יש שמחה גדולה יותר בעבודת בעלי תשובה.

וכמשל בן מלך שנתרחק מאביו, והי' בשבי' ובצרה גדולה, שכאשר שב לאביו כבתחילה השמחה בזה היא גדולה ועצומה מאוד, וגדולה היא על פני שמחת בן המלך שנמצא תדיר אצל המלך בלא הפסק. וכמו כן, אינו דומה שמחת מי שהוא קרוב אצל השי"ת תמיד, לשמחת מי שהי' רחוק מאוד ונתקרב, וככל שהריחוק הי' גדול ועמוק יותר, כך גדולה השמחה כאשר הוא מתקרב אל השי"ת כבתחילה. וכפי שדרשו בזהו (ח"ג כא, א) את הפסוק (ישעי' נז, יט) "שלום שלום לרחוק ולקרוב" – "לרחוק דאתעביד קרוב, דא איהו מארי' דתשובה".

ולכן בחג הסוכות גדולה השמחה יותר מבחג הפסח, לפי שעבודת התשובה שבתחילת החודש פועלת שמחה גדולה ועצומה, עד ששנתה ושילשה התורה את ציווי השמחה בחג הסוכות.

ואכן רואים שבעת שמחת בית השואבה, היו "אלו ואלו אומרים, אשרי מי שלא חטא, ומי שחטא ישוב וימחול לו" (סוכה נג, א). בכך ביטאו את שמחת ומעלת העבודה בימים הנוראים, שעיקרה הוא עבודת התשובה. וכך, לכל לראש היו מדגישים את גודל מעלת שליית החטא מלכתחילה "אשרי מי שלא חטא", ויחד עם זאת את גודל מעלת התשובה ושייכותה לכל יהודי ויהודי "מי שחטא ישוב וימחול לו". אף על פי שהתשובה היא עבודה גדולה מאוד, עד שבכוחה לתקן אף את החטאים הגרועים ביותר, מכל מקום יכול כל יהודי להגיע לכך.

וזו הסיבה שבגינה היו "מרקדין .. ואומרים .. דברי שירות ותשבחות", בחג הסוכות, בעת שמחת בית השואבה, מצד השמחה והחידוש המיוחד שבעבודת התשובה.

(ע"פ תורת מנחם חל"ח עמ' 82 ואילך. ח"י עמ' 43 ואילך)

"חשבון עונות" – למעלייתא

פעם אחת התוועד אדמו"ר ה"צמח צדק" בסוכה עם בניו ועם זקני החסידים שהיו אז, ושלשה אברכים עמדו סמוך לסוכה מבחוץ והקשיבו לדברים הנאמרים, ושמעו שדיברו אודות תלמידי הרב המגיד ממעזריטש.

הרב"ש (רבי ברוך שלום, בנו הבכור של ה"צמח צדק") חזר פתגם מהרה"צ מבארדיטשוב בביאור מארז"ל שחג הסוכות הוא "ראשון לחשבון עונות":

התשובה דימים נוראים, ר"ה עשי"ת ויוהכ"פ, היא תשובה מיראה, שלכן נקראים "ימים נוראים", ובתשובה מיראה – "זדונות נעשות לו כשגגות".

משא"כ התשובה דחג הסוכות, שאז העבודה היא בשמחה – היא תשובה מאהבה, ובתשובה מאהבה – "זדונות נעשות לו כזכיות".

וזהו "ראשון לחשבון עונות" – היום הראשון שבו גם העונות נחשבים בחשבון הזכיות.

(תורת מנחם חכ"ד עמ' 45)

שהריקוד בשמחת בית השואבה יהי ה"עוון" שלו...

כיון שהסדר בשמחת בית השואבה הי' באופן ש"לא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה" (רמב"ם הל' לולב פ"ח הי"ד) – ישנם בעלי "מרה-שחורה" שעושים עתה חשבון האם הם בכלל סוגים הנ"ל, וכיון שנראה להם שאינם בכלל סוגים הנ"ל, עומדים הם מן הצד כו'.

צריכים איפוא להקדים ולהבהיר שלא עכשיו הוא הזמן לעריכת חשבונות. עכשיו הוא הזמן להיות בשמחה, ולא לעסוק בעריכת חשבונות, וחבל על הזמן של עריכת חשבונות, כיון שבינתיים אי אפשר להיות בשמחה.

אלא מאי, הטענה היא שזהו ענין ששייך ל"חסידים ואנשי מעשה", והוא לא אוחז בדרגא זו ("ער האלט ניט דערביי") – הנה מוטב שיהי' בשמחה אפילו אם אינו אוחז בזה.

...ועד"ז בנדו"ד: מה איכפת לו אם הוא בכלל הסוגים הנ"ל שראויים לשמוח בשמחת בית השואבה, אם לאו, ובמילא עושה הוא דבר שאינו אוחז בו – העיקר שבינתיים שמח הוא בשמחת בית השואבה;

אלא מאי, יש בכך ענין של חיצוניות – הרי חג הסוכות הוא "ראשון לחשבון עונות", ובמילא, אם צריך להיות אצלו איזה מעשה "עולה", יפטור את עצמו ע"ז שיתנהג כמו "חסידים" אף שעדיין לא הגיע לדרגא זו...

(תורת מנחם ח"ז עמ' 33)

"פרי עץ הדר" תני ר' חייא עץ שטעם עצו ופריו שזה זה אתרוג, "הדר" בן עזאי אמר הדר באילנו משנה לשנה, תרגום עקילס הגר "הדר" שהוא דר על המים. "כפת תמרים" ר' טרפון אומר "כפת" אם הי' פרוד יכפתנו. "וענף עץ עבות" שענפיו חופין את עצו הוי אומר זה הדס. "וערבי נחל" אין לי אלא של נחל, של בקעה ושל הרים מניין, ת"ל "וערבי נחל", אבא שאול אומר "וערבי נחל" שנים ערבה ללולב וערבה למקדש:

ויקרא רבה פ"ל, ח

האחדות האלוקית בטבע ד' מינים

כיצד נורמת מצוות ד' מינים לזכות "לשמו של משיח"?

אמרו חז"ל (פסחים ה, ב) שבשכר שלש מצוות שנאמר בהן "ראשון" זוכים ישראל לשלושה ייעודים שנאמר בהם "ראשון". והשלישי שבהם הוא שבשכר קיום מצוות "ולקחתם לכם ביום הראשון" (אמור כג, מ), זוכים בני ישראל "לשמו של משיח" שנאמר בו "ראשון לציון הגנה הנם" (ישעי' מא, כז).

המהרש"א בחידושי אגדות ביאר את השייכות בין המצוות לייעודים שבאים בשכרן, ואודות העניין השלישי כתב שהוא מידה כנגד מידה, שמחה כנגד שמחה, שבפסוק "ולקחתם לכם" כתוב "הראשון, ע"ש השמחה כמ"ש ולקחתם לכם וגו' ושמחתם וגו'", ובשכר זה "יזכו לשמחה לעתיד בבא משיח", ולכן "דקדק לומר לשמו של משיח", כי "שמו מנחם, שהוא ינחמנו וישמחנו, כמ"ש שמחנו כימות עניתנו, וכן יהי רצון במהרה בימינו אמן סלה".

ויש לתמוה:

בגמרא אמרו שהזכי "לשמו של משיח" באה בזכות "ולקחתם לכם ביום הראשון", והיינו בזכות מצוות נטילת ד' מינים, אך על פי ביאור המהרש"א נמצא שהקשר של "שמו של משיח" למצוות לולב, היא דווקא ב"ושמחתם לפני ה' אלקיכם" שנאמר בסיום הכתוב. ואם כן, הי' מתאים יותר לכאורה שהזכי "לשמו של משיח" תהי' בזכות מצוות השמחה עצמה, בלי קשר לנטילת לולב, ומדוע דרשו בגמרא שהזכי היא בשכר "ולקחתם לכם ביום הראשון", בזכות מצוות לולב?

א. ארבעה מינים של התכללות ואחדות

הגירוי האלוקי שבטבע ארבעת המינים

מבואר בסה"ק (ספר המאמרים תקס"ח ח"א עמ' תמו), שבצורת וטבע הד' מינים, שהאחרוג "דר באילנו משנה לשנה", והלולב צריך להיות דווקא "כפות", וההדס "ענפיו חופין את עצו", והערבות "גדלים באחוזה" (ראה ברכות כ, א), יש הוראה על הגילוי האלוקי במינים אלו.

ביאור העניין:

כל הדברים הגשמיים שבעולם נבראו מאיתו ית', והוא מחי' אותם מחדש בכל רגע ורגע. אמנם, הקב"ה ברא את עולמו באופן שהגשמיות מעלימה ומסתירה על הגילוי האלוקי, ולא ניתן לחוש בדבר הגשמי בכך שיש בו חיות אלוקית שמחי' אותו תמיד.

אמנם, כאשר יהודי מקיים מצווה, אזי פועלת המצווה זיכוכך בדבר הגשמי והוא נהפך להיות בדרגה של "תשמישי מצווה". וכמו למשל חוטי הציצית, ש"כל זמן שהן קבועין בטלית אסור להשתמש בהן שום תשמיש של חול. . וי"א דאף לאחר שנפסקו אין לנהוג בהם מנהג בזיון" (שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סי' כא ס"א).

והנה, הזיכוכך שיש בחפץ המצווה, אינו רק כאשר קיימו בו מצווה או הקצו אותו למצווה, אלא הוא מזוכך יותר גם אילו לא יקדישו אותו למצווה. עצם העניין שחפץ גשמי זה ראוי לקיים בו מצווה, מורה על כך שהוא מזוכך יותר וראוי לגילוי אלוקי יותר משאר דברים גשמיים שאינם מוכשרים לקיום מצווה. כאשר ישנה מציאות של צמר הראוי לציצית, הנה עצם מה שהוא ראוי לקיום מצווה, מראה על זיכוכו יתר על צמר אחר שאינו כשר למצווה. כל זה הוא בכל עניינים גשמיים הראויים למצוות, אולם בד' המינים שראויים למצוות לולב יש מעלה גדולה ויתירה על שאר חפצים הכשרים למצוות.

ככלל, מבואר בסה"ק שבאמת כל הנמצאים שבעולם בטלים ומבוטלים לגבי החיות האלוקית שמחי' אותם כל רגע מחדש, ונמצא שאף שלמראית עין נראה כי כל פרט ופרט מן הדברים הגשמיים נבדל מחבירו והוא מציאות בפני עצמו, הנה באמת כולם בטלים

ומבוטלים לגבי השי"ת שמהווה ומחי' אותם, והוא המציאות האמיתית היחידה.

ומבואר (מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ח עמ' תמו), "שבחי' המשכת אור א"ס אינו אלא במקום היחוד דוקא, דהיינו במקום שיש אחדות ולא במקום שיש פיורוד". משום שהפיורוד מורה על אי הרגשת החיות האלוקית, שלכן כל פרט ופרט הוא מציאות לעצמו, ואילו האחדות מורה על התבטלות לחיות האלוקית, שאין כל אחד מציאות לעצמו, ו"אזי יוכל לשרות שם בחי' אור אחדות הפשוטה".

והנה, בד' מינים שבלולב, יש טבע של אחדות מצד עצם טבעם וגידולם:

וכמו שאמרו במדרש ויקרא רבה ש"פרי עץ הדר" הוא אתרוג ש"דר באילנו משנה לשנה". טבע זה של שהייתו על האילן משך כל עונות השנה, מורה על אחדות, כי פרי רגיל "לא יוכל לסבול ב' הפכים כמו קור וחום אחר כך, ועל כן יתקלקל וירקב ולא יתקיים" ולעומת זאת, "פרי האתרוג אינו מתפעל משינויים הללו, דהיינו שיוכל לסבול כל שינויי העתים דקור וחום בעצמו ויתקיים, מפני שהוא בבחי' היחוד וההתכללות על כן יסבול בעצמו כמה מיני הפכים יחד" (מאמרי אדמוה"ז שם).

ועל דו"ב אמרו שם ש"כפות תמרים" הוא מלשון "כפות", היינו שכל עליו כפותים ועולים יחד עם השדרה, ואינם נמצאים כל אחד במקום אחר.

גם בהדפס נראה טבע האחדות, כי "עליו משולשים דהיינו תלתא טרפינ' בחד קינא . . . בחי' היחוד וההתכללות מג' עלין יחד", ונוסף לזה "נקרא ענף עץ עבות מפני שענפיו חופין את עצו, שהוא מורה היחוד שא' מחפה על חברו עד שנראה כחיפוי אחד, כאשר כל אחד עולה ע"ג חברו" (מאמרי אדמוה"ז שם).

וגבי הערבה אמרו חז"ל (ראה שבת כ, א. ובפרש"י ד"ה אחוונא. שם, ב ובפרש"י ד"ה אחווינא) שנקראת "אחוונא", והיינו "לפי שגדל באחוה דהיינו שגדלין בחיבור ודיבוק יחד כרעים האהובים באחוה כו' שזהו בחי' היחוד וההתכללות" (מאמרי אדמוה"ז שם).

ונמצא שכל ד' המינים מורים בטבעם על עניין האחדות וההתכללות יחד, בשונה משאר הדברים הגשמיים שיש בהם טבע הפירוד שמראה על העלם והסתור החיות האלוקית שבהם. וזאת, משום שד' המינים מזוככים יותר, ההגשמה והחומריות חלשות בהם, והם אינם מעלימים כל כך על האור האלוקי שמחי' אותם מאין ליש בכל רגע.

ובזה גדלה מעלת ד' מינים על שאר חפצי המצוות: גילוי האלוקות בחפצי שאר המצוות אינו מצד טבעם, אלא רק מחמת שציווה השי"ת להשתמש בדוגמתם לשם קיום המצווה, ואזי מזוככים הם בעצם מה ששייך לקיים על ידם את המצווה, אבל בד' המינים יש גילוי אלוקי גם מצד הטבע הגשמי שלהם, טבע האחדות.

ב. אחדות בין נפרדים

מעלת האחדות שבד' מינים על אחדות הסוכה

והנה, במצוות ד' מינים יש מעלה מיוחדת, שהאחדות האלוקית יורדת ומתגלה גם במקום שבו יש חלוקה לפרטים שונים זה מזה:

כאשר האחדות האלוקית מתגלה בעולמות העליונים, הרי אין מקום שיהיו שם מציאות של דברים נפרדים זה מזה, כי הלא המציאות האמתית היחידה היא מציאותו ית', ואין מקום שיהיו נבראים רבים ושונים זה מזה שכל אחד במציאות נפרדת.

אמנם, במצוות ד' מינים האחדות האלוקית מתגלה אפילו במקום שיש בו נבראים שמרגישים עצמם למציאות ויש לכל נברא תכונות ומעלות משלו, ואף על פי כן מתגלה במצוות ד' מינים האחדות האלוקית.

התאחדות באופן זה, אינה טבעית כלל: אם כל נברא מרגיש את מציאותו המיוחדת שבה הוא שונה מזולתו, הרי אינו יכול להתאחד עם שאר הפרטים ששונים ממנו, ואם ההתאחדות נובעת מהביטול המוחלט למקורו, הרי אינו נמצא כבר במציאותו המיוחדת.

ובכדי שתהי' התאחדות גם במקום שנרגשת החלוקה לפרטים וההבדל בין הנבראים, הרי זה רק על ידי גילוי אחדותו של הקב"ה, שאינו מוגדר בשום גדר והגבלה, ומצדו יכול להיות אחדות גמורה גם במקום שיש חלוקה לפרטים. השי"ת נעלה לגמרי מן המושגים "אחדות" ו"התחלקות פרטים" כפי שהם נתפסים בגדרי השכל האנושי והבריאה הגשמית, ומצידו תיתכן אחדות גמורה גם במקום של התחלקות פרטים.

אחדות נשגבה זו מתגלית במצוות נטילת לולב. המצווה היא לקחת דווקא ד' מינים שונים, אחד רומז על בעלי מעשים טובים, ואחר דווקא על בעלי תורה, ודווקא על ידי לקיחת ארבעת הסוגים השונים, ואיגודם יחד, יוצאים ידי חובה.

זוהי אחדות שחודרת גם במקום שבו הפרטים שונים זה מזה. וזאת, משום שבמצווה זו יש ההתגלות האלוקית הנשגבת שמצדה יכולה להיות אחדות גם במקום של פרטים השונים זה מזה, שמרגישים את המיוחד שבכל פרט ופרט, ויחד עם זאת בטלים כאחד לחיות האלוקית שבהם.

ג. "אודך ה' כי אנפת בי!"

הטעם לכך שע"י מצוות לולב זוכים "לשמו של משיח"

ומעתה יובן מדוע על ידי מצוות נטילת לולב דווקא זוכים ל"שמו של משיח":

נתבאר למעלה מהמהרש"א, שעניין שמו של משיח הוא "שמו מנחם, שהוא ינחמנו וישמחנו, כמ"ש שמחנו כימות עניתנו". והיינו שהזכ"י שעל ידי מצוות לולב היא לנחמה

שתבוא בזמן הגאולה, שתנחם את בני ישראל על העינוי של זמן הגלות.

הנחמה שמבטיח השי"ת לבני ישראל, אינה רק באופן שתבוא טובה כזו עד שיהי' שווה עבור זה לסבול את עינוי הגלות, אלא כפי שמבטיח הנביא (ישעי' יב, א) "ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי", בני ישראל לא יודו רק על הטובה שתושפע להם בגאולה, אלא יש כאן תודה על הגלות גופא – "כי אנפת בי".

בכך יתגלה שגם במקום של העלם והסתר על הגילוי האלוקי, בדברים שהם היפך הטוב של בני ישראל, ותכלית הירידה והריחוק מקדושה, הנה גם שם גופא יש תכלית הטוב והקדושה.

ולכן, הזכי' "לשמו של משיח" היא על ידי מצוות לולב דווקא ולא רק בזכות שמחת יו"ט, משום שעניינה של מצוות לולב הוא גילוי האחדות האלוקית בענייני העולם הנחותים במקום של העלם והסתר על אור הקדושה, ועל ידי מצווה זו דווקא זוכים לנחמה האמיתית על הגלות, שהיא גילוי הטוב והקדושה שצפונים בענייני הגלות והייסורים, עד אשר יודו וישבחו ויאמרו "אודך ה' כי אנפת בי".

(ע"פ לקוטי שיחות חי"ט עמ' 356 ואילך)

ה"ערבה" אינה צריכה סימנים!

מן הפסוק "ולקחתם לכם" וגו', דרשו חז"ל תנאים שונים הנדרשים לכשרותם של המינים: ולדוגמא שיהי' האתרוג "הדר" ולא יבש (סוכה לד, ב), ושיהי' הלולב "כפות", היינו שיהי' במצב שניתן לכפות את עליו ולהצמידם לשדרה (שם לא, א), וכן שיהי' ההדס "עבות", שלושה עלים בכל קנה וקנה (שם לב, ב).

כל זאת בנוגע לשלושת המינים הראשונים, אולם בנוגע לערבה נאמר בפסוק "וערבי נחל", היינו ערבות שגדלות על שפת הנחל, אך לפועל דרשו חז"ל שגם ערבות של הרים ובקעות כשרות, אף שהשקיתן אינה על ידי הנחל אלא בידי אדם, והעיקר שהיא מאותו מין הצומח בדרך כלל על גדת הנחל (סוכה לב, ב. ויקרא רבה פ"ל, ח).

והדבר תמוה: מדוע דווקא בערבה התיאור שנאמר בכתוב אינו לעיכובא, מה שאין כן בשאר המינים?

ויש לומר הביאור בזה בפנימיות העניינים:

נתבאר בהמשך דברי המדרש שהאתרוג רומז על יהודים בעלי תורה ומעשים טובים, הלולב על בעלי תורה, ההדס על בעלי מעשים טובים והערבה על אלו שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים.

והנה, יהודי שמסוג ה"ערבה" אין בו שום מעלה נגלית לעין, אין בו תורה ואין בו מעשים טובים, ועל כך מצווה התורה, שיש להתאגד גם עמו. מעלתו היא עצם זה שהוא יהודי בן אברהם יצחק ויעקב, ומעלה זו קיימת בכל יהודי ויהודי אפילו בתינוק שנשבה לבין הגויים ואינו יודע מאומה מיהדותו.

דבר זה נרמז גם במה שהערבה של מצווה אינה צריכה בעצמה לגדול על גדת הנחל, אלא די בה שתהי' ממין שגדל בדרך כלל בנחל. ובדומה לכך, די בעצם זה שהיהודי שייך "למין" של בני ישראל, בני אברהם יצחק ויעקב, אף שבגלוי אין רואים בו את הסימנים לכך. ומצד מעלה זו הוא מתאחד עם שלושת הסוגים האחרים שבבני ישראל.

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ב עמ' 132 ואילך)

ד"א פרי עץ הדר אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. כפות תמרים אלו ישראל, מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח, כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. וענף עץ עבות אלו ישראל, מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. וערבי נחל אלו ישראל, מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ומה הקב"ה עושה להם, לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו. לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון:

ויקרא רבה פ"ל, יב

"יוקשרו כולם אגודה אחת"

ההתאחדות המיוחדת שבין בני ישראל בחג הסוכות

בני ישראל נמשלו לארבעת המינים. באתרוג יש טעם וריח, בלולב יש טעם ואין ריח, בהדס יש ריח בלא טעם, ובערבה אין לא טעם ולא ריח. ועל דרך זה, יש בבני ישראל בעלי תורה ומעשים טובים, יש מי שיש בהם רק אחד מהם, ויש מי שאין בו שניהם, וכשם שארבעת המינים נעשים אגודה אחת, כך גם כל הסוגים שבבני ישראל מתאחדים כולם אגודה אחת.

ויש לעיין בכמה פרטים במדרש זה:

א. המדרש המשיל את התורה ל"טעם" ואת המעשים הטובים ל"ריח". ובוודאי אין

המשל ממחיש רק מציאות של שתי מעלות נפרדות, אלא משלי חכמים מדויקים בתכלית, ויש סיבה לכך שהתורה נמשלה לטעם דווקא, והמצוות לריח.

ב. מכיוון שכל המינים מתאגדים כאגודה אחת, מדוע מזכירים בברכה דווקא את הלולב – "על נטילת לולב". ומשמע שיש חשיבות מיוחדת ללימוד התורה שנמשל ללולב שיש בו טעם, שגם בזמן אחדות ד' הסוגים בבני ישראל יש הדגשה מיוחדת על בעלי תורה דווקא.

ג. כאשר המדרש מדבר אודות פעולת האחדות בין ארבעת הסוגים שבבני ישראל, הוא מתבטא "אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו". ומשמע שאין זאת שהצדיקים מכפרים על מי שאין בו תורה ומעשים טובים, אלא "מכפרין אלו על אלו", שכשם שיהודי ה"אתרוג" מכפרים על יהודי ה"ערבה", כך גם יהודי ה"ערבה" מכפרים על יהודי ה"אתרוג".

ויש לעיין בדבר, איזו שלימות יכולים להוסיף יהודים שאין בהם תורה ומעשים טובים, באותם יהודים שיש בהם גם תורה וגם מעשים טובים?

א. טעם התורה וריח המצוות

התורה כמזון והמצוות כתענוג חיצוני

הטעם, שייך לדבר שנכנס למעיו של האדם, מדובר על מאכל או משקה שנהפך לדם ובשר של האוכל ושותה, והוא נהנה ממנו.

לעומת זאת, הריח הוא תענוג שאינו חודר אל האדם, אלא כמו מקיף וחופף עליו מבחוץ. הדבר אינו חודר פנימה אל האדם, ואינו נעשה דם ובשר מבשרו, ואף על פי כן מתענג ממנו האדם, והוא מחויב לברך עליו ברכת הנהנין.

וכאשר מתבוננים במהות התורה ומצוותיה, מוצאים שבתורה מתקיים עניין של "טעם" והמצוות הן בבחינת "ריח":

התורה היא דבר שצריך לחדור היטב בשכלו של היהודי, יש ללמוד את התורה היטב ולהבינה ביסודיות, עד שנהפכת להיות חלק מהאדם כמו מזון שאכלו, כמו שנאמר בתהלים (מ, ט) "ותורתך בתוך מעי".

וכן נתבאר בספר התניא (פ"ה), ש"כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה, הרי שכלו תופס ומקיף אותה, וגם שכלו מלוכב בה באותה שעה", עד ש"בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם, שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים, נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ב"ה המלוכב בחכמתו ותורתו שבקרבה".

ולעומת זאת, המצוות אינן בבחינת מזון שמתאחד עם האדם, שכן עיקר קיום המצוות אינו מצד ההבנה, אלא יש לקיימן בקבלת עול מלכות שמים למלאות אחר גזירת המלך

גם אילו לא הי' מבין את הטעם. המצוות הן בבחינת "גזירה גזרתי חוקה חקקתי" (מדרש תהלים (מהר' בוכר) ט, ב), ו"אין לך רשות להרהר בהן" (יומא סז, ב), והיהודי צריך לקיימן בלהט ובהתלהבות גם בלא הבנה במהותן כלל.

ואמנם גם את המצוות צריך האדם לעשות מתוך תענוג, אבל אין זה מחמת שהמצוות חדרו לפנימיות נפשו והבנתו העצמית, אלא זהו תענוג מחמת הזכות למלא את רצון השי"ת. ולכן נמשלו המצוות לריח, שהיא הנאה מדבר שאינו חודר בפנימיות האדם.

ונמצא, שהשוואה בין ה"טעם" למי שיש בו תורה היא מדויקת, שכן עניין הטעם ברוחניות שייך דווקא בלימוד התורה שחודר בפנימיות האדם ומתאחד עמו, ואילו ה"ריח" מגדיר את בעלי מעשים טובים, שכן יש תענוג בקיום המצוות, אך הן אינן מתאחדות עם האדם בפנימיותו.

ב. היסוד וההתחלה הוא הלולב

מעלתם המיוחדת של תלמידי הישיבות

אף על פי שמאחדים את כל ארבעת המינים כאגודה אחת, מכל מקום בברכה מזכירים דווקא את הלולב – "על נטילת לולב", ומכך משמע שגם באחדות שבין ארבעת הסוגים שבבני ישראל יש הדגשה מיוחדת דווקא על מעלת לימוד התורה.

והנה, בגמרא (סוכה לז, ב) ביארו שטעם הברכה על הלולב דווקא הוא "הואיל וגבוה מכולן", אך הא גופא צריך לביאור, כי בוודאי אם הלולב גבוה משאר המינים אין זה בדרך מקרה, אלא שבאמת יש מעלה דווקא בלימוד התורה שרמוז בלולב, על פני המעלות שרמוזות בשאר המינים.

ביאור העניין:

אמנם בעבודת האדם לקונו צריכות להיות שתי המעלות, הן של "טעם" והן של "ריח", לימוד התורה וגם מעשים טובים, אמנם, יסוד ותחילת העבודה הוא דווקא בהדגשת לימוד התורה.

כך אמרו חז"ל (קידושין מ, ב) "תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה", והיינו "שאי אפשר לקיים כל המצוות כהלכתן בתנאיהן ודקדוקיהן, בלי לימוד היטב לידע כל ההלכות שהן דקדוקי המצוות ותנאיהן, לכך הוא שקול כנגד כל המצוות כולן". ולכן "התלמוד קודם למעשה בכל מקום" (הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ד ה"ב. וראה הל' ת"ת להרמב"ם פ"ג ה"ג).

וכל כך גדלה מעלת התורה עד שאמר שלמה "יקרה היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו בה" (משלי ג, ט), וביארו בגמרא (מו"ק ט, ב) שאפילו מעלת המצוות, "חפצי שמים", אינה שווה למעלתה הנשגבת של התורה.

מעלת התורה כיסוד העבודה, מתבטאת גם בהוראת חז"ל (ראה ברכות בסופה) שבתחילת

היום, טרם שיוצא האדם לעסקיו, עליו לקבוע עתים לתורה, "מבית הכנסת לבית המדרש", ודווקא עם יסוד לימוד התורה בתחילת היום יכול היהודי "לצאת לעולם" ולהתנהג שם כמו אתרוג, שיש בו גם מעלת קיום מעשים טובים.

והנה, ביום הכיפורים זוכים כל ישראל למחילה, סליחה וכפרה מהשי"ת, והם מתחילים מחדש את סדר החיים ואת עבודתם לקונם. ומכיוון שעומדים הם בתחילת העבודה, ממילא צריכה להיות הדגשה מיוחדת על לימוד התורה שהוא יסוד ותחילת העבודה. ולכן מדגישים את הלולב ומברכים דווקא עליו, מכיוון שהוא רומז על מעלת ה"טעם", לימוד התורה.

ההדגשה והחשיבות היתירה בלימוד התורה, כיסוד לכללות עבודת ה', אינה רק בעבודת האדם הפרטית, אלא גם בנוגע לכללות האומה:

תלמידי הישיבות הם אלו שנמצאים לגמרי בדי' אמות של תורה. הם אמנם גם מקיימים מצוות ומעשים טובים, אך בפועל אין מזדמנות להם כל כך אפשרויות למעשים טובים, כיוון שהם מנותקים מן העולם, וניסיונותיהם אינם בענייני מעשים טובים אלא יותר בעבודת לימוד התורה.

כאשר יהודי עמל לפרנסתו, הרי מזדמנות לו מצוות רבות לקיימן, אך תלמידי הישיבות נמצאים בדומה למצבם של בני ישראל במדבר, מזונם וכל הצטרכויותיהם מסופקים על ידי אחרים, ואין להם אלא להתעסקות בלימוד התורה.

אפילו ראשי הישיבות, הרי יש מהם שחוזרים לביתם בשעות מסוימות, ואין הם נמצאים בישיבה משך כל היום, אבל התלמיד, הרי גם בשעה שראש הישיבה חזר לביתו, צריך הוא להמשיך ולחזור על תלמודו וללמוד לעצמו, וגם משגיח עומד עליו לראות שלומד כדבעי...

ונמצא שה"לולב" האמתי, שעיקר עיסוקו הוא לימוד התורה, הוא תלמיד ישיבה. אמנם צריך התלמיד להכיר בכך שהוא רק תלמיד, וצריך לקבל הדרכה מהמשגיח ומראש הישיבה, מתוך ידיעה שאפילו "סתירת זקנים בנין" (מגילה לא, ב), ועל אחת כמה וכמה "בנין זקנים". אבל כאשר מודדים אצל מי מודגשת יותר מעלת התורה על פני מעלת המצוות, הרי זה דווקא אצל תלמידי הישיבות שמנותקים מן העולם ושקועים רק בלימוד התורה.

ובחג הסוכות, כאשר מאגדים את ארבעת המינים שבבני ישראל, מדגישים את מעלת הלולב, תלמידי הישיבות, ובהם דווקא מתחילים את אמירת הברכה על כלל ישראל.

ג. גם האתרוג מרוויח!

כיצד מתעלים הצדיקים על ידי האחדות?

בהשקפה ראשונה, נראה לומר שאחדות ארבעת המינים היא לטובתם של אותם יהודים המצויים בדרגות נחותות יותר, כדוגמת אלו "שאינן בהם לא תורה ולא מעשים טובים". כאשר מאחדים יהודים אלו עם הצדיקים בוודאי יש להם ריווח ותועלת והתעלות מכך.

אך אלו שהם מלכתחילה בעלי תורה ומעשים טובים, לכאורה אינם מרוויחים מההתאחדות, והם עושים זאת רק בכדי לסייע לאלו הנחותים מהם.

אמנם, מלשון המדרש ברור שאף הם יוצאים נשכרים מן ה"אגודה אחת": "אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו", ומשמע שכולם משפיעים זה לזה ומקבלים זה מזה.

ויש לעיין מהו הריווח שמקבלים אותם יהודים מסוג ה"אתרוג" מן האחדות עם היהודים שמסוג ה"ערבה"?

ויש לומר:

כאשר יהודי נמצא במעלה של "אתרוג", והרי הוא לומד תורה ומקיים מצוות ומעשים טובים, עלול הוא לבוא לידי הרגשת חשיבות עצמית. וכמו כן יהודי מסוג של ערבה עלול לבוא רח"ל לידי יאוש, באשר אין לו לא תורה ולא מעשים טובים, והרי הוא מאבד תקווה.

ושתי תנועות אלו, של גאווה ושל ישות, הן מסוכנות מאוד: היאוש עלול להביא את האדם להתדרדר עוד ועוד, שכן מרגיש הוא את עצמו כ"אסקופה הנדרסת", כאדם בזוי וחלש שאין לו עוז לעמוד בפני שום כח, וממילא אינו יכול עוד לעמוד בפני היצר הרע.

ומאידך, גם הגאווה מסוכנת היא למאוד, כי אף שהוא לומד תורה ומקיים מצוות, מכל מקום יש בזה נתינת מקום לרצון האנושי, ומשם יכול לירד וללכת אחר רצונו גם בדברים של איסור.

וכבר הזהירו בסה"ק (ספר המאמרים קונטרסים ח"א לו, א. ועוד) על יסוד מאמרם ז"ל (שבת קה, ב) "כך היא אומנתו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך. . . עד שאומר לו לך עבוד ע"ז", שתחילת פעולתו של יצר הרע אינה שמסיתו לדברי איסור, אלא שאומר לו על המצוות שעושה ועל התורה שלומד "עשה כך"! כלומר למד תורה וקיים מצוות, אך לא בשביל לקיים את רצון השי"ת וציוויו אלא משום שכן חפץ היצר הרע.

ומכיוון שקיבל היצר הרע דריסת רגל לעשות רצונו בענייני תורה ומצוות, ממשיך הוא ומוריד את האדם גם לענייני איסור רח"ל, ומכיוון שהוא "בעל דעה" אצל היהודי, עלול הוא להביאו ח"ו לידי "לך עבוד ע"ז".

והעצה לשני החששות, הן של האתרוג והן של הערבה, היא להיעשות אגודה אחת בחג הסוכות. היהודי שנמצא במצב של "אתרוג" משפיל את עצמו מרום מעלתו, ומתעסק עם האנשים הפשוטים, אלו שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. בכך, אין הוא עושה את חפץ לכו, ואין מדובר בהתעלותו העצמית, וממילא כבר לא יבוא לידי גאווה, ומצד שני גם היהודי שבבחינת "ערבה" לא יפול לידי יאוש, בראותו שיהודי נעלה מתעסק עמו לרוממו ולהעלותו מעלה מעלה בעבודת ה'.

ונמצא, שגם היהודי הנעלה מסוג ה"אתרוג" מרוויח ומתרומם על ידי האחדות של ד' מינים, ואכן כל הסוגים שבבני ישראל "מכפרים אלו על אלו" (ע"פ ת"מ ח"ג עמ' 70 ואילך).

בשביל להיות "לולב" צריכים להתייגע בפועל!

בדברי המדרש מבואר שבלולב יש טעם, והכוונה היא לתמרים שצומחים עם הלולב, וכפי שנקרא בכתוב בשם "כפות תמרים".

והנה, יש שאלה האם הפירוש ד"כפות תמרים" הוא שהלולב חייב להיות מאילן שצומחים בו תמרים, או שמספיק שהוא ממין האילנות שמצמיחים תמרים, אע"פ שאילן זה עצמו (שממנו בא הלולב) אינו מצמיח תמרים, מאיזה סיבה שתהי', והגאון הרגצ'ובי מסיק שצריך להיות אילן שצומחים בו תמרים דוקא (צפע"נ על הרמב"ם הל' לולב פ"ז ה"א. הובא תמצית דבריו במקור הדברים, וכן ב"המועדים בהלכה" (לרש"י זעווין) ע' קי').

ויש לכאר ההוראה מזה בעבודת האדם – בהתאם לדרשת חז"ל שענין הפירות, שיש בהם טעם, קאי על לימוד התורה:

כאשר יהודי נמצא באהלה של תורה, תלמיד ישיבה, וכיו"ב – אין להסתפק בעובדת המצאו במוסד שבו לומדים תורה (כיון שמשלמים עבורו שכר לימוד), ולחשוב שבכך שייך הוא למין האילנות שעושים פירות, שהרי מישהו אחר במקומו הי' גם יושב ולומד, אע"פ שהוא מתעצל בלימודו או שאינו לומד; צריך לידע שאין זה מספיק, אלא הוא בעצמו צריך להיות אילן שעושה פירות – לימוד התורה – בפועל ממש.

– ידוע הפתגם שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם אדמו"ר הזקן (ספר השיחות תורת שלום עמ' 190), על יסוד תורת הבעש"ט (כתר שם טוב קה"ת תשנ"ט) הוספות סי' רגג) שמכל דבר יכולים ללמוד דרך בעבודת ה', ש"גנב" אינו נקרא גנב ע"ש שהי' יכול לגנוב, אלא רק אם גונב בפועל ממש מכיסו או מביתו של חברו, וכמו כן "למדן" אינו מי שאילו הי' רוצה הי' יכול ללמוד, אלא צריך לישב וללמוד בפועל ממש, ואז נקרא הוא בשם "כפות תמרים".

לא מספיק שבמינו וסוגו יכול לגדול תלמיד חכם גדול, אלא ענין זה צריך להיות בו בעצמו.

ובענין זה ישנו ה"כלל" – "לא יגעת ומצאת אל תאמין" (מגילה ו, ב). כאשר מישהו רוצה להיות לומד תורה, למדן, בדרך של "לחם מן השמים" – צריך לידע שדרך כזו בלימוד התורה לא קיימת. חייבים בפשטות לישב וללמוד בפועל ממש.

ובאיזה אופן יכולים להצליח בלימוד התורה? – כמאמר המשנה (אבות פ"ו מ"ד): "כך היא דרכה של תורה . . חיי צער תחיי":

כאשר מישהו רוצה את שני הדברים: גם ללמוד תורה, וגם להנות מעולם הזה, ובמילא, כשרואה איזה דבר תענוג אצל מישהו אחר רוצה גם הוא בכך, באמרו, שאינו גרוע ממנו, ולאחרי שימלא את רצונו ותאוותו, יאמר את ה"יהי רצון . . ותן חלקנו בתורתך", וכיון שכבר עשה טובה להקב"ה וביקש שיצליח בתורה, יכול כבר לשכב לישון, ויתעורר משנתו "למדן" ... – אזי אומרים לו: לא זה הוא הסדר דתורה;

"דרכה של תורה" הוא – "חיי צער תחיי": כאשר יתנזר מדברים שרוצה וחושק בהם, וישקיע את הכח והחשק ואפילו את ה"תאוה" בלימוד התורה – אפילו באופן דשלא לשמה, שהרי "מתוך שלא לשמה בא לשמה" (פסחים נ, ב) – אזי יגדל להיות בן תורה, "כפות תמרים".

והיינו, שכאשר מתייגע בלימוד התורה, אזי יכול לתבוע אצל הקב"ה שיקיים את הבטחתו בתורה "יגעת ולא מצאת אל תאמין", כי כאשר מתייגעים, בודאי מוצאים, ועד שגם כאשר ישנה יגיעה במקצת, זוכים להצלחה מרובה.

(ע"פ תורת מנחם ח"י עמ' 53 ואילך)